

TÜRK TARIMINDA DESTEKLEME UYGULAMALARI VE SONUÇLARI

Zekai Özdemir*

Tarım sektörü, konumu gereği, tüm dünya ülkelerinde özel olarak korunan ve desteklenen bir sektördür. Tarım sektöründe “koruma, himaye ve teşvik”, genelde yüksek fiyat ve destekleme alımları şeklinde gerçekleştirilmektedir. Ağırlıklı olarak bir tarım ülkesi olan, Türkiye’de de, tarım sektörüne yönelik yarım asırdan beri destekleme politikaları uygulanmaktadır. Tarım sektörü, toplumun ihtiyaç duyduğu gıda maddelerinin yeterli ve düzenli olarak temin edilmesi görevini üstlenmiştir. Tarım sektörünün bu vazgeçilmez görevi yanında, ekonomiye, üretim, piyasa ve üretim faktörü katkısı sağlamaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de kalkınma plan ve programlarında, genel sanayileşme politikalarının bir alternatifi olarak değil, sanayileşmenin vazgeçilmez ve tamamlayıcı bir unsuru olarak görülen tarım sektörüne yönelik uygulanan destekleme politikalarının sonuçlarını değerlendirilmektedir.

GİRİŞ

Tarım sektörü, bir ülkenin ekonomisine; milli gelir oluşumuna, istihdam alanlarına, net döviz katkısı ve beslenme güvenliği sağlayarak direkt katkıda bulunduğu gibi, tarım dışı sektörlerle kaynak transferi sağlaması ve mal ve hizmet talebi yaratması ile de endirek katkıları olan bir sektördür. Tarım sektörünün çok yönlü oluşu dolayısıyla veya gerek beslenme yönünden taşıdığı önem, gerekse ekonomisinde ayrıcah bir yeri olduğu tartışma götürmez bir gerçektir.

Tarımsal gelirin oluşumu, üretici refahın yükselmesi, tarımsal ürün deseninde, ürün bazında “arz-talep” dengesinin kurularak “üretici-tüketici” menfaat dengesinin sağlanması, tarımda makro ekonomik hedeflerdir. Bu hedeflere ulaşabilmek için, ancak, ekonomi politikalarının içerisinde tarımsal destekleme politikalarında ağırlıklı olarak dikkate alınması gerekir. Destekleme politikaları salt tarımsal makro hedefler için değil, aynı zamanda, “yüksek maliyetle” üretim yapan çiftçinin üretimini sürekli yapabilmesi için, koruyucu politikaların uygulanması zorunludur. Nihayet, ülke kalkınması bakımından yeterli ve dengeli büyümenin gerçekleşmesi, “üretici-sanayici-pazarlamacı-tüketici” arasında dengelerin korunabilmesi için tarım sektörüne yönelik, “destekleme politikalarının” uygulanması ve ihmal edilmemesi gerekir. Bir başka anlatımla, tarımda “sermayenin” geri dönüşü, ortalama yılda bir kere olması dolayısıyla, tarımda üreticilerin gelirlerini istikrarlı ve dengeli tutulması için tarım sektörünün yönlendirici ve teşvik edici müdahalelerin yapılması gereklidir. Buradan hareketle tarımın ekonomi içindeki payının da belirlenmesi, uygulanan tarım politikalarına bağlı olduğu gerçeği yatmaktadır.

TARIM SEKTÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

Tarımsal üretim, tabiat şartlarına bağlı olması üretimde ve üretici gelirlerinde büyük ölçüde belirsizliğe yol açmaktadır. Bir başka ifade ile, tarımın tabiat şartlarına bağlılığı, “risk ve belirsizlik” oranını artırmaktadır.

Tarım sektörünün en önemli özelliklerinden biri, tarım işletmesi sahiplerinin gelirleri karşılaştırıldığında ortaya çıkmaktadır. Yani, tarımsal üreticilerin sanayi sektörü üreticilerine göre daha düşük olması tarım sektörünün kendine has ayrı bir özelliğidir. Ayrıca, tarımsal üretimin süreci sanayi sektöründeki üretim sürecine göre oldukça uzundur. Bu da üretimin talebe göre ayarlanmasına imkan vermemektedir.

Tarım işletmeleri genellikle “küçük ölçeklidir.” Ayrıca işletmelerin günlük yapılarının bulunması verimlilik oranının yüksek olmasını engel teşkil etmektedir.

Tarım ürünlerinin “arz ve talep” elastikiyetleri düşüktür. Bu durumda, tarım ürünlerini fiyatları ve üretici gelirinde oluşan dalgalanmalarına neden olmaktadır.

Tarım ürünleri, “saklanması ve taşınma” zorluğundan dolayı kolayca bozulmakta ve dolayısıyla pazarlama güclüğü çekilmektedir.

Bütün bu ve buna benzer özellikler, tarımdaki istikrarsızlığın nedeni olduğu gibi genel ekonomiyi de etkisi altına aldığı bir gerçektir.

TARIMA MÜDAHALENİN ZORUNLULUĞU VE NEDENLERİ

Devletler, verimliği ve üretim seviyesini artırmaya yardımcı olması gayesiyle, sektör ayırımı yapmaksızın müdahale ederler. Devletlerin yapmış olduğu bu müdahalelerinin gayesi, “ekonomik” olduğu kadar, üretici ve tüketiciyi koruyarak “sosyal” bir gayeye de yöneliktir. Ancak bazı durumlarda devletlerin tarıma ve tarım dışı sektörlerle yaptığı müdahalelerin nedeni birbirinden farklı olabileceği gibi birbirine tamamen zıtta olabilir. Daha açık bir anlatım ile, devletler, tarım dışı mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselmesini önlemek bir başka deyişle “tüketiciyi korumak” için bir politika takip ederlerken, tarımsal ürün fiyatları genel seviyesini yükseltici ya da tarımsal ürünlerin maliyetini düşürücü “üreticiyi korumak”, için bir politikada takip etmektedirler. Devletlerin, böyle bir politika uygulamalarının en önemli nedeni, tarım sektörünün, tarım ürünlerinin, tarımsal işletmelerin ve tarımsal ürün piyasalarının yukarıda sayılan özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Destekleme politikaların en önemli maksadı, tarım işletmesi sahiplerinin gelir seviyesini yükseltmektir. Bununla beraber, tarımsal destekleme politikaları, bu sosyal maksadı yanında aşağıda sıralanan maksatlarda yönelik olarak uygulanmaktadır.

1. Tarımsal ürün fiyatlarındaki istikrarsızlığı azaltmak:

“Tarımın tabiat şartlarına bağımlılığı dolayısıyla tarımsal üretim sürekli değişmekte ve bu da ürün fiyatı ve üretici gelirlerinde büyük dalgalanmalara yol açmaktadır”: Tarımsal ürünlerin fiyatları, tarım dışında bulunan diğer sektörlerin ürettiği ürün fiyatlarına göre, daha “istikrarsızdır”. Tarım ürünlerinin fiyatlarında ki bu istikrarsızlığın ve dalgalanmaların nedenleri :

* Tarımın, ürün rekoltesindeki yılları göre meydana gelen değişmelerin sebep olduğu fiyat dalgalanmaları; Yukarıda belirtildiği gibi tarımsal üretim tabiat şartlarının dolaysız etkileri altındadır. Bu anlamda hava şartları gibi dış etkenler duruma göre, tarımsal üründe ya kıtlık veya bolluk meydana getirmesi sonucu, tarımsal fiyatlarda önemli oranda değişikliklere neden olmaktadır.

* Fiyat değişmelerine üretim uyumunun gecikmesinden kaynaklanan devresel fiyat dalgalanmaları: Her bir tarım ürününün arzı, o ürünün bir yıl önceki fiyatının bir fonksiyonu olması dolayısıyla her ürünün fiyatında, “devresel

dalgalanmaları” doğmaktadır.

* Tarım ürünleri fiyatlarında konjunktürel dalgalanmalar; Konjunktürel dalgalanmalar doğmadan önce tarım ürünleri fiyatlarında dalgalanmalar başlamaktadır. Yani, konjunktürün yükselme safhasında tarımsal ürün fiyatları diğer mal ve hizmet fiyatlarından daha hızlı yükselmekte, aksine, konjunktürün düşüş dönemlerinde ise tarım ürünlerinin fiyatları diğer mal ve hizmetlerin fiyatından daha hızlı düşmektedir. Tarımsal ürün fiyatlarında meydana gelen dalgalanmanın, tarım dışı ürün fiyatlarında oluşan dalgalanmalardan daha büyük ölçülerde olmasının nedeni de budur.

* Mevsimlik fiyat dalgalanmaları; Tarım ürünleri yılda bir veya iki defa hasat edilmesine rağmen, bir yıl içerisinde tüketilmektedir. Tarım ürünlerinin talep ve arzlarındaki bu özellik, çeşitli mevsimlerde arz ve talep arasında dengesizlikler ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu hususta tarım ürünleri fiyatlarında, bir mevsimlik fiyat dalgalanması doğurmaktadır. -

Bu nedenlerden doğan dalgalanmaların oluşturduğu fiyat istikrarsızlığının ilk olumsuz yansıması tarım işletmelerinin üzerinde olmaktadır. Bu olumsuzluklar aşağıdaki sonuçlara neden olmaktadır.

1- Tarım işletmesi sahiplerinin tarım ürünleri fiyatlarının ve gelirlerinin ne olacağı hususundaki belirsizlikler nedeni ile, üretimlerini, kendi tüketimlerini karşılayacak bir seviye kadar azaltacaklardır.

2- Yeni yatırımların yapılmaması ve hatta verimi artırmış olsa dahi, tarım işletmelerinde yeni yatırımlardan kaçma isteği doğacaktır.

3- Fiyatlardaki istikrarsızlıklar, tarım işletmelerinin daha fazla emek yoğun üretime veya daha geri teknoloji ile üretim yapmalarına neden olacaktır.

4- İşletmelerin yeni yatırıma girmemesi, ürün desenlerini azaltmaları ve emek yoğun üretimde bulunmaları işletmelerinin daha da büyümesi ve büyük ölçekli bir tarım işletmesi haline gelmesine ve verimin artırılmasına engel olacaktır.

Tarım ürünlerinin fiyatlarındaki istikrarsızlığın neden olduğu bu olumsuz etkiler işletmelerin, modern bir tarım işletmesine dönüşmesinin önüne geçeceği gibi, tarım sektöründe gelişmesine ve bu hususta, dolayısıyla ülkenin kalkınma hızının düşmesine veya artırmamasına neden olacaktır. Tarımsal ürünlerin fiyatlarındaki bu olumsuz etkilerini ortadan kaldırarak önce tarımsal

gelişmeyi hızlandırmak ve sonra da genel kalkınmayı sağlayabilmek için, devletlerin tarım ürünleri fiyatlarına müdahale etmesini zorunlu hale getirmektedir.

2. Tarım işletmesi sahiplerinin gelir seviyelerinin artırılması:

Tarımsal gelir ile tarım dışındaki sektörlerin gelirleri karşılaştırıldığında birbirinden oldukça farklı olduğu ve bu hususun tarım sektörünün bir özelliği olduğu belirtilmiştir. Bir başka ifade ile, tarım işletmesi sahiplerinin gelir seviyelerinin, tarım dışı sektörlerde faaliyette bulunanlarını gelir seviyelerinden düşüktür. Gelir seviyesi düşük olması hem sektörün gelişmesi açısından, hemde, genel ekonomi açısından bir sosyal problemdir.

Tarım sektöründe gelir seviyesinin düşük olmasının iki nedeni vardır; Birincisi, tarımsal ürünlerin fiyatlarının genel seviyesinin, tarım dışı sektörlerin ürün fiyatlarına göre daha düşük olmasıdır. Dolayısıyla ürünlerini düşük fiyattan satmak zorunda kalan işletme sahiplerinin, bu ürünlerin satışından elde edecekleri gelirleri de düşük olacaktır. İkincisi ise, tarımsal ürün talebinin gelir esnekliğinin, tarım dışı sektörlerin talebinin gelir esnekliğinden daha küçük olmasıdır.

1- Tarımsal ürünlerin fiyatları ile elde edilen gelir seviyesi, tarım dışı sektör ürünlerinin fiyatları ile elde edilen gelir seviyesinden daha düşüktür; Tarım ürünleri fiyat seviyesinin tarım dışı sektörlerin fiyat seviyesinden düşük olması "iç ticaret hadlerinin" tarım sektörü aleyhine olması anlamına gelir. İç ticaret haddelerinin tarım sektörünün aleyhine olması demek, "tarım ürünleri piyasası ile tarım dışı ürünlerin oluşturduğu piyasalar arasındaki rekabetin farklı olması ve tarımsal ürünlerin arzındaki artış hızının, tarımsal ürünlerin talebindeki artış hızından daha büyük olması" demektir.

Tarım dışı sektörlerin oluşturduğu piyasalarda fiyatlar, genellikle "eksik rekabet" piyasasının şartlarına göre oluşurken, tarım sektöründe fiyatların oluşumu daha çok "tam rekabet" şartlarına yakın şartlarda oluşmaktadır. Tarım dışı sektörlerde malların fiyatı eksik rekabet piyasası şartlarına göre ortalama maliyet fiyatının üzerinde bir fiyat olduğu için bu piyasalarda üretimde bulunan firmalar büyük karlar elde ederler. Buna karşın, tarım sektöründe tarım ürünlerinin fiyatını ortalama maliyete hemen hemen eşit olarak tesbit eden tarım işletmeleri büyük karlar elde edemedikleri gibi, ürünlerini eksik rekabet şartlarına göre üretimde bulunan aracı firmalara daha düşük fiyattan mallarını satmaktadırlar. Ürünlerin pazarlandıkları piyasasının özellikleri nedeniyle, tarım

sektöründe gelir seviyesi tarım dışı sektörlerin gelir seviyesinden nisbi olarak daha düşük olmaktadır.

3- Tarımsal ürünlerin talebinin gelir esnekliğinin düşük olması,

Tarımsal ürünlerin talebinin gelir esnekliği birden küçüktür. Bu küçüklük tüketicilerin gelir seviyelerinin artması ile daha da küçülmekte ve tarımsal ürün talebinin artış hızının tarım dışı sektörlerin ürünlerinin talebinin artış hızından daha düşük olmasına neden olmaktadır. Talep hızlarındaki bu farklılıklara, tarım dışındaki sektörlerin, tarım sektörüne göre daha hızlı gelişmesinin sonucunu doğurmaktadır.

Tarım sektöründe gelir seviyesinin düşüklüğü tarım işletmecilerini durgunluğa itmekte ve küçük birer işletme olarak üretim yapmak zorunda kalmaktadırlar. Böylece devletlerin, tarım sektörüne, gelir seviyesinin düşüklüğünden kaynaklanan durgunluğu ve içine kapanıklığı gidermek için müdahale etmesi zorunluğu doğmaktadır.

3- Tarımsal üretimin ülke menfaatine uygun olarak yönlendirilmesi;

Devlet, ülke menfaatlerini korumak için tarı sektörüne yön vermektedir. Bu menfaatler, "ekonomik kalkınmanın tarımdan başlatılması, ülkeye döviz girdisinin sağlanması, ülkenin tarımsal üretiminin kendine yeterli hale gelmesi ve yeni teknolojilerin geliştirilmesi"¹ için olabilir.

Az gelişmiş ülkeler milli gelirlerinin büyük bir kısmını tarım sektöründen elde etmektedir. Yine az gelişmiş ülkelerin nüfusunun 3/4'ü tarımda istihdam edilmektedir. Her iki hususta tarımsal verimliliğin de düşük olduğu az gelişmiş ülkelerde, ekonomik kalkınmanın bir ivme kazanmasında tarım sektörünün payının önemini göstermektedir. Dolayısıyla bu ülkelerde kalkınmanın finansmanının, hemen hemen bu sektörden sağlanması zorunluluğu olduğu açıktır. Bu anlamda özellikle verimliliğin ve üretimin artırılması amacıyla tarımın desteklenmesi zarurieti doğmaktadır.

Ayrıca az gelişmiş ülkelerin, kalkınmanın finansmanı yanında kalkınmasını sağlayabilmek için, gelişmiş ülkelere yeni teknik ve teknolojileri ithal etmeleri gerekmektedir. Az gelişmiş ülkelerin ithalatlarını karşılayabilmeleri ihracattan elde ettikleri dövize miktarda burada önemlidir. Az gelişmiş ülkelerin döviz

¹ Nedim Arıkoğlu, "Üretici Yönünden Tarımsal Destekleme Politikalarının Değerlendirilmesi" Tarımsal Destekleme Politikaları, Ticaret Borsası Yayınları Yayın No. 46 İstikbal Matbaa, İzmir 1992, s.145

gelirlerini artırabilmesi, uluslararası piyasalarda rekabet gücüne bağlıdır. Devletler de rekabet gücünü artırmak maksadı ile tarıma müdahale etmektedirler.

Bununla beraber, her devlet besin ihtiyaçlarının dış ülkelere bağımlılığını azaltmak için besin maddelerinin yurt içerisinde üretilmesini arzulamaktadır. Yani, her devlet tarımsal üretimini, kendine yeterli seviyede olmasını hedeflemektedir. Üretimi artırmak için verimli üretimin sağlanması gerekir ki; bunun içinde devletler tarımın yeni teknoloji ile üretim yapmasına yönelik politikalar uygulamaktadırlar. Daha açık bir anlatımla, verimin artırılması için, verim artışını sağlayan gübrelerin, yüksek verimli yeni tohumların, gelişmiş tarım alet ve makinelerin kullanılması ve yeni tarım alanlarının sulamaya açılması gerekmektedir. Ancak burada yeni teknolojilerle üretimin yapılmasının kabul ettirmenin zorluğu yanında yeni ürünlerin deneme üretimin yapılmasına zorluğunu da belirtmek gerekmektedir. Bu hususa bir örnek vermek gerekirse; Ayçiçeği, şeker pancarı veya tütün v.s gibi yeni ürünün üretimine, gerek verimliliğin belirsizliği, gerekse fiyat ve pazarının belirsizliği bu tarım ürünlerinin üretilmesinde birer engel olması verilebilir.

4- Tüketicilerin korunması:

Devletler tarım üreticilerini korudukları gibi, tüketicileride koruyucu önlemler almak zorundadırlar. Yani, temel besin maddelerinin fiyatlarının aşırı derece yükselmesini önlemek, gelir seviyesi düşük olan fazla nüfusun dengeli beslenmesini sağlamak için devletlerin tarıma ayrı bir önem vermeleri gerekmektedir.

Üretici ve tüketici menfaatlerinin taban tabana zıt olması dolayısıyla devletlerin hem üreticiyi hem de tüketiciyi korumak için uygulayacağı politikaları tesbit etmesi oldukça zor görünmektedir. Bu maksatla yani devletin üreticiyi korurken tüketiciyi de koruyabilmesi gerekmektedir. Bunun için devletler aşırı seviyede olan aracı karlarını rasyonel seviyeye indirmeye yardımcı olabilecek kurumların oluşmasını sağlayarak pazarlama kanallarını ıslah ederler. Tarımsal ürünlerin fiyatlarının aşırı derecede yükselmesini önlemeye yönelik bir politika da bizzat kamu kurumlarınca oluşturulan tanzim satışları ile yapılmasını sağlamak devletin tüketiciyi korumak için uyguladığı bir diğer yöntemdir.

Özet olarak;

* Tarım işletmelerinin küçük işletme tipinde olmasına rağmen, tarımsal girdi

sağlayan ve tarımsal ürünleri satın alan işletmelerin oldukça güçlü olması,

* Tarım ürünlerinde üretim planlaması olmasına rağmen, çok sayıda üretici birbirinden habersiz olarak üretim yaptığı için, bazı dönemlerde tarımsal arz fazlalığı ortaya çıkmakta, bu da tarım ürünlerinin fiyatlarının önemli oranlarda düşmesine neden olması,

* Ülkenin gerek ekonomik, gerekse ekolojik yapısı uygun olmakla beraber, daha önce üretimi hiç yapılmayan ya da yapılan bir ürünün üretimini artırmak veya, bu durumlarda bazı ürünler için teşvik edici önlemler almak gerekmesi dolayısıyla,

* Gerek üreticileri gerekse tarım ürünlerini dış pazar rekabetinden korumak için bununla beraber, büyük üretici ve tüketici gruplarını ilgilendiren gıda ve agro-endüstriye yönelik ürünlerin arz-talep dengesini korumak maksadı ile,

* Serbest piyasa ekonomisi kurallarının uygulandığı ülkelerde, tarımın kendi şartlarına bırakılması ekonomik dengeleri bozabilir ve kalkınmaya olumsuz etkisi yapabilir düşüncesi ile, tarımın desteklemesi bir ihtiyacın sonucu olduğunu ve desteklemenin zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

TARIMA MÜDAHALE YÖNTEMLERİ

Tarımda “destekleme alımlarının yapılması, düşük faizli uzun vadeli tarımsal kredilerin verilmesi, ihracat teşvikleri, girdi maliyetini düşürücü uygulamalar ve vergi muafiyetinin uygulanması” devletlerin uyguladıkları, en başta gelen müdahale yöntemlerdir. Daha başka bir ifade ile, devlet, tarıma iki türlü müdahale yöntemi uygular; Birincisi, “dolaylı destekleme” ikincisi “direk veya doğrudan doğruya” desteklemedir,

1- Tarımın Dolaylı Desteklenmesi; Fiyat Dışı Desteklemeler;

Devlet tarıma fiyat dışındaki yollarla müdahale ederken, özellikle “müdahaleyi gerektiren” nedenlere bakar ve bu yöndeki iyileştirmeyi sağlayacak araçlar tesbit eder. Bunlar sıralı ile;

a- Üreticilerin gelir seviyesi yükseltmek;

Devletin üreticilerin gelir seviyesini iyileştirmek için, ilk olarak başvurduğu yol, “üretim alanlarını sınırlandırmaktadır”. Devletler, üreticilerin gelir seviyesinin düşüklüğünün nedeni olarak ürün fiyatlarının düşüklüğü ve ürün fiyatlarında düşüklüğünün nedeni olarak arzdaki artışın talepteki artıştan

fazla olmasından kaynaklandığını görürse, fiyatların düşmesini önlemek için, arzdaki artış hızını azaltırlar. Üretimin azaltılması ya da hiç olmazsa artış hızını yavaşlamak için, üretim alanlarının sınırlandırmak gerekir. Tarım alan sınırlandırmasını bazı durumlar da kaliteli üretim için yapmaktadırlar.

Tarım alanlarının sınırlandırılması sonucu üretim yapmayan üreticilere devletin belirli bir tazminat ödemesi gereği açıktır.

Devletler bazı durumlarda da düşük fiyat dolayısıyla oluşan gelir düşüklüğünü, çok sayıda olan tarım işletmelerinin dağılık olmasına bağlamaktadırlar. Sayıları oldukça kalabalık olan bu tarım işletmeleri, az sayıda olan araçlar karşısında güçsüz konumda olmaları dolayısıyla az sayıdaki araçların teklif ettikleri fiyatı kabul etmek zorunda kalırlar. Böyle bir durumda devletler, üreticileri aracı kurumlara karşı korumak ve daha güçlü olabilmelerini sağlamak için, "örgütlemeye" yönelik politikalar uygulamaya koyarlar.

Üreticilerin gelir seviyelerinin düşük olmasının bir diğer nedeni girdi fiyatlarının yüksek olmasından da kaynaklanabilir. Bu durumda tarım sektöründe gelirin yükselmesi için girdi fiyatlarının düşürülmesi gerekecektir. Devlet gübre, tarım alet ve makineleri, tohumluk, damızlık ve yakıt gibi girdilerin daha düşük fiyattan temin edilmesi için "sübvansiyon" uygulamaları ile üretim maliyetini düşürücü politikalar uygularlar.

Tarım üreticilerinden alınan vergi, resim ve harçların oranlarının yüksek olmasında, üreticilerin gelirlerinin düşük olmasına neden olur. Böyle bir durumda, üreticilerin gelirlerini yükseltmek için devlet bir kısım vergiden "muaf" tutabilir. Ayrıca, tarım ürünlerinin ülkeye girişini engelleyici gümrük vergileri uygulayarak, bu ürünlerin ülke içerisindeki fiyatların düşmesini engelleyerek tarımsal gelir seviyesinin yükselmesini desteklenmektedir.

Gelirleri düşük olan üreticiler, verimlilikleri artırabilecek yeni tarımsal girişimlere yeterli sermayeyi bulamayabilirler. Düşük gelir, yeni yatırımlara gidememe ve tekrar düşük gelir kısır döngüsü içerisinde kalan tarım üreticilerine devlet, tarımsal kredi yoluyla desteklenmektedirler.

b- Üretimi Yönlendirme Politikaları

Tarımsal üretimi devletler, iç tüketimi ya da ihracata yönlendirebilirler. Bu maksatla üretimi yönlendirilmek istenen ürünlerin üretimini özendirici önlemler alınır. Bunun için söz konusu ürünleri üretecek üreticilere, düşük fiyatlı tohum, damızlık, gübre, alet, düşük faizli kredi temin edebilmesi için devlet bu maksatlı

destekleme politikaları uygulamaktadır.

c- Fiyat İstikrarını Sağlamak

Devlet fiyat dalgalanmalarını azaltmak için stoklama politikaları ile de tarım sektörünü destekleyebilir. Devletin, ürünün fazla olduğu zamanlarda piyasaya alıcı olarak girmesi ve satın olduğu ürün fazlasını yıldan yıla veya yıl içerisinde aşırı derecede dalgalanmasına engel olur.

2- Fiyat Yolu ile Destekleme; Doğrudan Müdahale

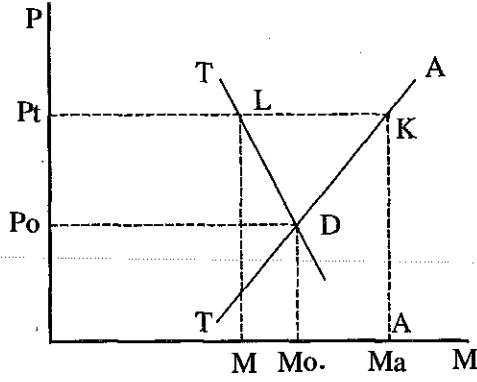
Devlet, tarım ürünleri fiyatlarına doğrudan müdahale ederek fiyatların yükselmesi sonucu meydana gelebilecek istikrarsızlığı ortadan kaldırmak ve üreticilerin gelir seviyesini iyileştirmek yoluna gidebilir.

Fiyat yolu ile desteklemede devlet üreticilere belli bir fiyat garanti eder. Bu müdahale yolunu uygularken devlet iki yol seçer. Birincisi, "destekleme fiyat politikası" ikincisi, "mali yardım politikasıdır".

a- Destekleme fiyatı uygulaması;

Destekleme politikalarının en başta gelen araçlarından biri, "fiyat yolu ile desteklemedir". Yani, devlet destekleme kapsamına aldığı ürünler için önce fiyat tesbit eder ve daha sonra ürünün piyasa fiyatının, belirlenen fiyatın altına düşmemesini garanti eder. Devletin garanti ettiği bu fiyata "tabana fiyat" denir.² Bu yöntem, piyasa fiyatının, tesbit edilen taban fiyatının altına düşmemesi için, ya devlet ya da devlete bağlı kurumlar ve kuruluşlar piyasaya alıcı olarak girerek ürünün belirli bir kısmını satm alması esasma dayanır. Bu yöntemde en önemli problem devletin piyasadan "ne kadar satm alacağıdır". (Grafik-1) Her hangi bir tarım ürününün arz ve talebine dışarıdan herhangi bir müdahale olmadığı varsayım altında piyasa fiyata P_0 seviyesinde oluşacaktır. Bu fiyattan piyasada M_0 kadar tarım ürünü alınıp satılmaktadır. Devletin bu fiyatı düşük görmesi halinde, "taban fiyatım" P_t seviyesini P_0 seviyesinden yüksek tutarak ilan etmiştir. Böyle bir fiyatın ilanı, devletin piyasada alışverişi serbest bıraktığı ama, bu fiyattan ne kadar tarım ürünü getirilirse satm alacağını ifade etmektedir. P_t fiyatından piyasada talep edilen tarım ürünü miktar M_t kadarken arz edilen miktar M_a kadardır.

² Nedim Anıkboy, a.g.e. s.148

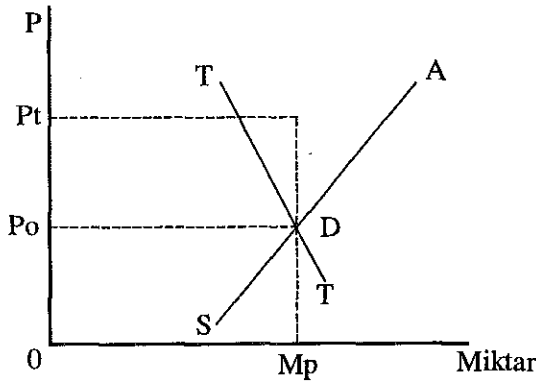
Grafik-1- Taban Fiyat Politikası

Bu durumda piyasada P_t fiyatından alıcı bulamayan "MtMa" kadar tarım ürünü arz fazlası bulunacaktır. Devletlerinde piyasa fiyatının garanti ettiği P_t fiyatının altına düşmemesi için MtMa kadar arz fazlası olan tarım ürünü satın alması gerekecektir.

Devletin uyguladığı bu politika sonucunda;1- Piyasa fiyatı P_0 'dan P_t 'ye yükselmekte, 2- Üreticiler Mt kadar tarım ürününü piyasada satmakta ve 3- Mt kadar arz fazlasını stok etmek veya ihraç etmek için devlet, bu tarım ürününü üreten işletmecilere LKMaMt dikdörtgeninin alan kadar bir para ödeyerek satın alır.

a- Mali Yardım Politikası;

Bu politikada devlet, müdahale edeceği tarım ürününe belirli bir fiyatı garanti

Grafik -2- Mali Yardım Politikası

eder, ancak bunun yanında tarım ürününün piyasa fiyatından alınıp-satılmasında serbest bırakır. Şayet müdahale yapılan tarım ürününün piyasa fiyatı, garanti fiyatının altına düşerse, aradaki “fiyat farkı” bu tarım ürününü üreten işletmecilere ödenir. Üretici ve tüketiciyi korumak için yapılan bu ödeme, “mali yardım” niteliğindeki olması dolayısıyla bu politikaya “mali yardım politikası” olarak isimlendirilir. Bu politika, Grafik-2 yardımı ile açıklanabilir.

Devlet piyasaya müdahale etmeden önce tarım ürününün piyasa fiyatı “Pp” seviyesinde oluşmuştur. Devletin tarım ürününün fiyatının üreticilere “Pg” seviyesinden olacağını garanti ettiği varsayılarak müdahalenin analizi yapılabilir. Bu anlamda piyasa fiyatı olan “Pp” fiyatından piyasada “Mp” miktarında tarım ürünü alınıp satılacak ve devlet üreticilere, garanti ettiği “Pg” fiyatı ile piyasa fiyatı olan “Pp” arasındaki farkı mali yardım olarak ödeyecektir. Piyasada satılan her birim tarım ürünü için üreticilere “PgPp” kada ilave para ödendiği farz edilirse, devlet üreticiyi korumak maksadı ile “PgKDPp” dikdörtgeninin alanının değeri kadar bir parayı mali yardım adı altında üreticilere ödeyecektir. Devlet bu politikayı uygularken taban fiyatı uygulamasında yaptığı gibi ürünü satm almamaktadır.

Taban fiyat politikası ile mali yardım politikası arasında üreticiler yönünden oldukça önemli bir farklılık vardır. Mali yardım politikasında tüketiciler alışlarını garanti fiyatının altında oluşmuş olan piyasa fiyatından yaptıklarından, destekleme politikasına göre daha avantajlıdır. Dolayısıyla bu politika ile devlet, üreticiyi de korumaktadır.

Mali yardım politikasının mali yükünün fazla olması dolayısıyla ancak gelişmiş ülkeler tarafından az sayıda tarım ürünü için uygulanan bir politikadır.

TÜRKİYE’DE DESTEKLEME UYGULAMALARI

Türkiye’de tarım sektörü, diğer sektörlerden farklı olarak sosyal, ekonomik ve politik amaçlı desteklenen bir sektör konumundadır.

Türkiye’de tarım sektörüne ilk resmi müdahale 1929 yılında büyük Ekonomik Bunaim’ı takip eden yıllarda yapılmış ve bu maksatla 1932 yılında “Buğday Koruma Kanunu” ve 1935 yılında “Tarım Satış Kooperatifleri ve Üst Birliklerin” kurulması hakkında yasanın çıkarılmasına izin verilmiştir. Türkiye’de devlet, tarıma müdahalesini II.Dünya savaşı sonrasında 1950’li yıllarda artırmıştır. Bu yıllarda Türk tarımında, tarımsal mekanizasyonun artması sonucu, işlenen tarım alanları miktarı artmış ve bunun sonucu olarak tarımsal

üretimde önemli gelişmeler olmuştur.

Türkiye’de devletin destekleme kapsamı içerisine aldığı ürün için piyasaya girmesi, o ürüne talebi yükselterek, ürün fiyatının belli bir seviyenin altına düşmesini önlemeye çalışması şeklinde görülen uygulama bazı durumlarda kamu kuruluşları ve kamu kuruluşu gibi faaliyet görevi verilmiş olan kooperatif birlikleri tarafından yürütülmektedir. Bu anlamda uygulamada “TMO, Şeker fabrikaları A.Ş., EBK, TSEK, Yaprak ve Tiftik, Çaykur, Tekel ve Tarım Satış Kooperatifleri” görev almışlardır.

Türkiye’de tarım ürünlerine müdahalede taban fiyat politikası daha fazla uygulamakla beraber, girdi maliyetlerinin düşürülmesine yönelik, fiyat dışı destekleme politikasında uygulanmıştır.

1- Türkiye’de Tarımsal Ürün Fiyatlarında Devletin Dolaysız Müdahalesi; Taban Fiyat Politikası Başlık

Türkiye’de tarımsal ürünlere dolaysız müdahale artan oranlarda uygulanmıştır. Bir başka ifade ile, Türkiye’de tarımsal ürünlere müdahale denilince, genellikle “fiyat destekleme politikası” akla gelir.

Taban fiyatı denilen, bu fiyattan bazı tarım ürünlerinin bir kısım (tütün, tahıllar, pamuk, fındık v.s), bazı tarım ürünlerinde tamamı (şeker pancarı, afyon, v.b) kamu kuruluşlarınca satın alınmaktadır. Taban fiyatı, üretimin tamamını devlet satın aldığı ya da ne kadar getirirse, satın almadığı ürünler için garanti niteliğinde olan bir fiyattır. Bu fiyat bazen piyasa fiyatının kalabilir bazen de destekleme fiyatından devlete satılmak istenen miktarın tamamının satın alınması mümkün olmayabilir. Böyle bir durumda da taban fiyatı garanti fiyat niteliğini kaybetmektedir.

Fiyat yolu ile ürün destekleme ilk kez, 1932 yılında “Buğday Koruma Kanunu” ile buğdayla başlamış ve o yıl buğday alımı T.C. Ziraat Bankası tarafından yapılmıştır. Bunu, 1938 yılında TMO’nin hububat ve haşhaş alımı takip etmiştir.

Planlı dönemin başlangıcına kadar sadece 11 tarımsal ürün devlet destekleme kapsamı içerisine almış iken, planlı dönemden sonra destekleme kapsamı içerisine alınan ürün sayısı yükseltilmiş ve 1974’e gelindiğinde 30’a ulaşmıştır. 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararlarından sonra desteklenen ürün sayısı azaltılmış ve 1988 yılında 10’a düşürülmüştür. 1991 yılında tekrar desteklenen ürün kapsamı genişletilerek 24’e ve 1992 yılında da 25’e yükseltilmiştir.

Desteklenen bu ürünlerin altısı tahıl (buğday, arpa, çaydar, yulaf, mısır ve çeltik), altısı sınaî bitkisi (afyon, sakızı, tütün, anason, şeker pancarı, pamuk ve çay), geris yağlı tohum (zeytin yağı, çiğit, ayçiçeği, yerfıstığı, koza, soya fasulyesi) yedisi meyva (fındık, çekirdeksiz kuru üzüm, kuru incir, antep fıstığı), yedisi hayvansal ürün (koyun, sığır, tiftik, süt, merinos, yerli kapağı, yaş koza)'dır.

Türkiye'de tarım ürünleri destekleyen tarımsal kuruluşlar sayısı ise, 17 adettir. Ancak bu kuruluşların kuruluş amaçları, kuruluş şekilleri statüleri ve bağlı oldukları bakanlıklar birbirinden farklı olması dolayısıyla koordinasyonları oldukça zordur. 1982 yılına kadar destekleme fiyatlarını karamamelerle Bakanlar Kurulu tarafından tesbit edilirken, 1982 yılından bugüne kadar, çeşitli tarım ürünlerinin fiyatları arasında koordinasyon, "Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu" tarafından sağlanmaktadır.

Desteklenen ürünlerden satın alınan miktarlar, ürünlerin özellikleri ve Türkiye ekonomisindeki yerlerine göre değişme göstermektedir. Bu anlamda, rekoltenin düşük veya alıcıların taleplerinin yüksek olduğu yıllarda piyasada oluşan ürün fiyatın yüksek olması halinde kamu kuruluşlarının satın aldıkları miktarlar düşmektedir. Aksi durumda yani ürünün bol olduğu veya alıcıların talebinin düşük olduğu yıllarda, piyasa fiyatı düşük olduğu yıllarda, piyasa fiyatı düşük seviyede olduğundan, kamu kuruluşlarının satın aldıkları ürün miktarı artmaktadır. Sonuç olarak, desteklenen ürünün satın alınan miktarı, yılda yıla, değişiklikler göstermiştir.

Tablodan da anlaşıldığı gibi, 1984 yılında 1.902 bin ton, 1989 473 bin ton, 1990 yılında 5158 bin ton ve 1992 yılında da 2452 bin ton buğday destekleme alımı yapılmıştır. Aynı şekilde Türkiye'de üretim politikasında zaman zaman kaynak kullanımı ve verimlilik politikalarına gereği kadar önem verilmemiş fakat buna karşılık her ne olursa olsun üretimin artırılması hedeflenmiştir.

Destekleme fiyatları ise, hızlı enflasyonun hakim olduğu Türkiye'de devamlı artış göstermiştir. Tablodaki ürünlerden buğdayın fiyatının 1984'den 1996'a kadar yıldan yıla dalgalanma olmuştur. 1993 yılında buğday destekleme fiyatı % 58.7, 1994 yılında % 91.6, 1995 yılında %110.5, ve 1996 yılında da %204.8 oranında artma olmuştur. Aynı şekilde arpa destekleme fiyatlarında da yükselme olmuş ve 1993 yılında %63.9, 1994 yılında % 69.0, 1995 yılında 98.7 ve 1996 yılında da %176.8 oranında artmıştır. Benzer şekilde, fındık, pamuk ve şeker pancarının fiyatlarında, büyük ölçüde dalgalanma gösterdiği görülmektedir.

Türkiye’de bazı ürünler için yüksek fiyatlar verilmiş veya ürünler arasındaki pariteye dikkat edilmemiş, dolayısıyla bazı ürünlerde üretim fazlalığı (Tütün, fındık ve çay olduğu gibi) bazılarında da üretim yetersizliği problemi ile (Yağlı tohumlar, hayvansal ürünler) karşılaşmıştır.

Destekleme fiyat politikası yoluyla üreticiye belirli bir gelirin aktarılması hedeflenmiştir. Ancak bu kaynak aktarılması küçük ve marjinal üreticileri geçimlik gelir seviyesinden kurtaramamıştır. Buda, tarımsal ürün fiyatlarının reel gelir olarak gerilemesi, yani, tarım ürünleri fiyatlarının genel seviyesi, Türkiye’deki genel fiyat seviyesinin altında artması tarım işletmesi sahiplerinin zaman içerisinde fakirleştiği şeklinde yorumlanmasma neden olmaktadır.

Bu yönü ile destekleme fiyat politikası Türkiye’de, sosyal amacına yeterince ulaşmadığı gibi, ekonomik anlamda da etkili bir uygulama yapmamıştır. Bu nedenle, fiyatları sürekli olarak piyasa fiyatlarının üzerinde bir değere yükseltmeksizin fiyat dalgalanmalarını önleyen ve dengeli hale getiren destekleme politikalarının ekonomik bir temele dayandığı söylenebilir, ancak destekleme sistemi sürekli ürün fazlalıkları oluşturmasına neden olmasıda, (çay, fındık ve tütünde olduğu gibi) pazar fiyat seviyesinin üzerinde bir desteklemenin olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de 1993 yılında farklı bir uygulama ile, (prim uygulaması) pamuk, destekleme alımı kapsamının dışına çıkarılmıştır. Aynı şekilde pamuk dışında, kuru incir, zeytinyağı, yeşil mercimek, nohut ve zeytin destekleme alımı kapsamı dışında bırakılmıştır. Bununla beraber 1993 yılında destekleme fiyatlarında “kademeli fiyat” sistemine geçilmiştir.

Toprak Mahsulleri Ofisi ileriye dönük ürün fiyatlarını da destekleme fiyatları ile birlikte ilan etmektedir. Kademeli fiyat sisteminde amaç, destekleme alımları sırasında gereken yüksek finansman ihtiyacını daha geniş bir zaman dilimine yaymaktır³. Ayrıca hükümet tarımsal destekleme politikasını yürütmekle en önemli kuruluş olan TMO’nin yurt içerisinde başka deposundan da nakliye ücreti karşılığında geri alınma imkanı sağlamıştır. Aslında bu uygulamada, ürünlerin geliştirilmesinde büyük önemi olan “tahıl borsalarının” işlem görmesine yönelik bir uygulamaktadır.

³ İlker Parastz, Kriz Ekonomisi Hiper Enflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları, Ezgi Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1996 s.235

2. Tarımsal Ürünlere Devletin Dolaylı Müdahalesi

Devlet, tarım üreticilerine ucuz maliyetli "girdi", düşük faizli "kredi", bazı "vergi ve harçlarda muafiyet" gibi avantajlar sağlayarak destekleme yapmaktadır. Bu uygulamalar devletin tarıma "dolaylı müdahalesi" olarak isimlendirilmektedir.

a- Girdi Desteklemeleri;

Türkiye'de, üreticilerin tarımsal girdilerini düşük fiyatla ya da karşılıksız temin etmeleri yıllardan beri uygulanmaktadır. Bir başka ifade ile, Türkiye'de devlet tarımsal girdilere üretiminde, ithalatında, dağıtımında ve fiyatlandırılmasında üstlendiği gibi, bu girdilerin kullanımı için düşük faizli kredi, araştırma, yayım ve eğitim hizmetleri sağlayarak teknoloji kullanımını özendirilmektedir.

Türkiye'de tarımsal girdilere uzun yıllardan beri "sübvansiyon" uygulanmaktadır. Sübvansiyon uygulaması ile "ticari gübre, tohum, ilaç, projeli hayvan, suni tohumlama, ithal damızlık hayvan, yem" desteklenmektedir. Yani, Türkiye'de tarım işletmesi sahiplerine her türlü fidan ve tohum bedelsiz dağıtıldığı gibi, bununla beraber kimyevi gübre ve mücadele ilaçları, maliyet fiyatının altında verilmektedir. Ayrıca, her yıl artan sulama imkanlarından tarım işletmelerinin yararlanılmasından doğan maliyetlerini devlet üstlenmektedir.

Türkiye'de gübre kullanımı, devletin de mali desteği ile artırılmaya çalışılmıştır. Planlı dönemin başladığı 1963 yılından itibaren gübre kullanımı yıldan yıla artış kaydetmiş fakat 1980 yılından itibaren uygulanan sübvansiyonu azaltıcı uygulamalar nedeniyle artış hızı yavaşlamaya başlamıştır. Planlı dönemin başlangıcında Türkiye'de kullanılan gübre miktarı 432 bin ton iken, 1973 yılında 3729 bin tona yükselirken, 1980 yılında 5967 bin tondan 1983 yılında 8402 bin tona 1985 yılında 7251 bin tona 1990 yılında 9509 bin tona ve 1991 8981 bin ton, 1993 yılında da 11150 bin tona yükselmiştir. 1963-1990 yılları arasında 22 kat artan gübre kullanımı 1980-1990 yılları arasında da %8.6 artış göstermiştir.

Girdilere yapılan sübvansiyonlarından ilk sırayı "kimyasal gübre" almaktadır. 1980 yılında 38 milyar TL olan gübre destekleme tutarı 1986 yılında 87 milyara, 1990 yılında 1.6 trilyon ve 1994 yılında da 5.6 trilyona yükselmiştir. Bu yükselme mutlak bir yükselme olup, gübre kullanım oranının artmasından kaynaklanmamaktadır.

19.12.1985 tarihli ve 18953 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararla,

verimi, kalitesi ve genetik potansiyeli yüksek "tohumluk" üretiminin, teşvik edilmesi öngörülmüş ve tohumluk üretici kuruluşlara destek ödemesi, dağıtıcı kuruluşlara görev zararı uygulanması getirilmiştir. Ziraat Bankası verilerine göre 1987 yılında 6.8 milyar TL olan tohumluk desteklemesi, 1990 yılında 11.3 TL milyara 1994 yılında da 57.6 TL milyara ulaşmıştır.

Zirai mücadele ve havyan sağlığı amacıyla kullanılan ilaçlar da 3.5.1987 gün ve 19449 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan kararla subvansiyon kapsamına alınmıştır. Bu amaçla üreticilere kullanılan ilaç karşılığı fatura bedelleri üzerinden ödeme yapılmaya başlanmıştır. Para Kredi Kurulu kararı ile %20 olan subvansiyon sonunda, 1987 yılında 8.9 milyar TL olan destek miktarı 1990 yılında 73.5 milyar TL'ye ve 1994 yılında da 178.9 milyar TL'ye yükselmiştir.

Tarımda sermaye kullanımının artırılması için önemli bir yeri olan "kredi" kullanımının seviyesi Türk tarımında çok sınırlıdır. Türk tarımının verimlilik seviyesinin düşük olması, düşük kredi faizleri ile kredi sağlanmasını zorunlu kılmış ve bu maksatla 1937 yılında Ziraat Bankası, kurulmuştur. Bu krediler, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar devamlı artmıştır. 1962 yılında 2.790 milyon olan tarımsal kredi hacmi 1975 yılında 36.850 milyona, 1980 yılında 184.958 milyona 1985 yılında 692.000 milyona 1990 yılında 5.703.133 milyona ve 1992 yılında da 18.723.994 milyona ulaşmıştır. Türkiye'de tarım kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı %18 ila % 20 arasındadır. Bir başka ifade ile Türkiye'de tarım işletmelerinin ancak yarısı kredilerden yararlanmaktadır. (3 milyon çiftçiden ancak 1.5 veya 2 milyonu kredi kullanmaktadır.) Bununla beraber tarım işletmesi başına düşen kredi miktarıda oldukça düşüktür. Türkiye'de kredi kullanımındaki en önemli problemlerden bir diğeri, kredilerin geri ödenmesidir. Enflasyonun dahi altında verilen tarımsal kredilerin geri ödenmemesinin en önemli nedeni tarımsal verimin düşük olmasıdır.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından soma veya aşarın kaldırılması ile beraber, "vergi" yüküde düşük tutulmuştur. Çeşitli muafiyet ve istisnalarla da düşük tutulmuş olan vergi yükü tarımsal gelirin artırılması için uygulanan dolaysız destekleme politikalarından bir diğerdır. Gelir vergisinde küçük çiftçi muafiyeti, yatırım indirimi, teşvik ödülllerinden vergi alınmaması, kurumlar vergisinde ihraç edilen ürünlerin bir kısmından vergi alınmaması, küçük çiftçi muafiyetinden yararlananların KDV'den istisna edilmesi, Emlak Vergisinde orman yetiştirmek isteyenlere belirli süreler arazi vergisi muafiyet tarımcılara sağlanan başlıca subvansiyonlardır.

DESTEKLEME SİSTEMİNİN PROBLEMLERİ VE ÖNERİLER

Destekleme politikalarının ortaya çıkardığı çeşitli problemler yanı sıra, toplumsal ekonomik ve tarımın kendi yapısı gereği ile bağlantılı olarak teorik temeller nedeni ile, ilkece desteklenmektedir.

Türkiye’de 1950’lerde başlayan, 1960’lı yıllarda yeni bir boyut kazanan ve asıl gelişme sürecini 1970 sonrasında kazanan ve 1980’li yıllarda gerileyen destekleme uygulamaları, tarımsal üretiminde önemli sonuçlar doğurmuştur.

Destekleme uygulamaları ile sektör, diğer sektörlerin haksız rekabetinden korunması, uygun girdi ve ürün fiyatlarıyla üretimin geliştirilmesi, tarım işletmelerinin gelir seviyelerinin korunması, üretime teşvik ve öz kaynak kullanımının rasyonel olmasının temin edilmesi hedeflenmektedir. Ancak, destekleme uygulamalarının teorik temellerinin doğru olmasına rağmen uygulamada bu hedeflere ulaşılması oldukça zordur. Hatta ekonominin makro boyutunda çeşitli problemlere neden olduğunda söylenebilir. Bir başka ifade ile, bu uygulamalar ile ürünlerin piyasa koşullarını düzeltmekten çok, bu ürünlerin piyasa ile tanışması dahi engellenmektedir denilebilir.

Türk tarımının şartları, yapısı ve niteliği desteklemenin zorunluluğunu ortaya koyduğu gibi, uygulamalarında gözden geçirilmesi, sorgulanması ve yeniden yönlendirilmesi gerekli görünmektedir. Bu anlamda, Türkiye’de uygulanan destekleme politikası, daha açık bir anlatımla, “ürün fiyatlarından-girdi subvansiyonuna, kredi faizinden kaynak kullanımına” kadar uygulanan sistem, tam anlamı ile her yıl “niceliksel” olarak büyütülmesi gereken hedefler haline gelmiş ve sektörün gerçek hedeflerinden uzaklaşmıştır. Yani, Türkiye’de destekleme uygulamaları tarımın genel problemleri ile bağlantılı hale getirilmediği takdirde, “tarımsal gelirin yükseltilmesi” hedefi, gerçekleştirilemez. Burada tarım sektörünün, kaynaklarının kıt olması ve tabiat şartlarına bağlı bulunmasında göz önünde bulundurulursa piyasa şartlarına bağlı bulunmasında göz önünde bulundurulursa, piyasa şartlarına uyumun güç olmasının nedeni ortaya çıkmaktadır. Hatta, destekleme uygulamalarındaki eksikler nedeni ile, ürünlerin piyasaya girmesi engellenmektedir. Bu nedenle ürünlerin korunması, depolanması, üretim-tüketim sistemi içerisinde üreticilerin yeniden rasyonel örgütlenmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle, piyasa şartlarına göre, üreticinin hareket esnekliğinin olmaması dolayısıyla, üretim kalite ve pazarlanabilirliğini zorlaştırmaktadır.

Tarım sektörünün, dünya’daki gelişmelerle paralellik sağlayabilmesi için

tarımın liberalleşme politikalarının uygulanması gerekli gibi görülmektedir. Ancak Türkiye’de uygulanan istikrar politikaları liberalleşme eğilimini azalmaktadır. Bununla beraber Türkiye’de piyasa ekonomisinin tarım sektöründe uygulanmasında, “fiyatlardan devlet müdahalesinin kaldırılması ve subvansiyonların en aza indirilmesi”, yani, destekleme uygulamalarının, tarım sektörünün kalıcı hale gelmiş problemlerini çözmeye yeterli olmadığı ortaya çıkmış ve hatta Türkiye ekonomisinde destekleme politikaları yüksek enflasyonun nedenlerinden biri olarak görülmüş ve Türkiye ekonomisinde enflasyonun düşürülmesi için kapatılması gereken beş “kara delikten” biri olarak kabul edilmiştir.

Bu maksatla Türkiye ekonomisinde 1993 yılından itibaren destekleme uygulamalarının yapısı değiştirilmiştir. Destekleme alımlarının devlette meydana getirdiği yükü azaltmak için uygulanmadaki yapısal değişikliğin birinci bölümünde, “destekleme alımı yapan birliklerin, sanayi tesislerini ıslah ve geliştirmek ve bununla beraber özelleştirilmele için alternatifler aranmaya” başlanmış bulunmaktadır. Bu uygulama ile destekleme alımını yapan kurtuluşların “görev zararlarının” azaltılması düşünülmüştür.

Uygulama değişikliğinin ikinci bölümünde ise, “devletin destekleme alımlarından yavaş yavaş çekilmesi” amaçlanmıştır. Yani, tarım satış birliklerinin destekleme alımlarından vazgeçmesi sağlanarak tarım üreticilerinin ürünlerini “borsada” satması hedeflenmiştir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Nedim ARIKBOY, “Üretici Yönünden Tarımsal Destekleme Politikalarının Değerlendirilmesi”, Tarımsal Destekleme Politikaları, Ticaret Borsası Yayınları, Yayın No: 46 İstiksal Matbaası, İzmir, 1992

TMMOB, Ziraat Mühendisleri Odası’nın Tarımsal Destekleme Önerileri, IX.2. Kamuoyu ve Yetkililerine Sunulan Rapor.

İlker Parasız, Kriz Ekonomisi Hiper Enflasyon ve Yüksek Enflasyonda Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları, Ezgi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1996